

BR Rijec

matica hrvatska
OGRANAK WIESBADEN

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

UVODNA RIJEČ []

MOĆ IZRAŽAJA [1]

I U NAJMRAČNIJIM
TRENUCIMA, POSTOJI
SVJETLOST VELIKODUŠNOSTI
POJEDINACA [2]

PROGOVORI [4]

TRČI! NE ČEKAJ ME... [5]

NENASILNO DJELOVANJE
KAO ODGOVOR
GOVORU MRŽNJE [7]

#WEREMEMBER [9]

RUTH TANNENBAUM [10]

IZBOR 2021.
Sonderausgabe 2

Motiv prema naslovu knjige *Trči! Ne čekaj me...*
autorice Bojeane Meandžija

Stell dir vor, du musst fliehen! *Und du weißt nicht wohin ...*

Diese Metapher stammt aus dem Buch *Lauf! Warte nicht auf mich...* Es unterstreicht die Dramatik des Romans, eines literarischen Werkes, das als Tagebuch eines 13-jährigen Mädchens in einem Schutzbunker entstand.

Seine Kindheit wurde diesem Kind durch den Krieg gestohlen. Die Autorin Bojana Meandžija offenbart uns allen, dass es eine Welt der Hoffnung und Freundlichkeit in einer Umgebung gibt, die das brutal leugnet.

UVODNA RIJEČ

Zamisli, moraš pobjeći, a ne znaš kamo!

Ova metafora izvučena iz naslova knjige *Trčil! Ne čekaj me...* podvlači dramatičnost romana, književnog djela koje je nastalo u skloništu kao dnevnik trinaestogodišnje djevojčice kojoj je rat ukrao djetinjstvo. Autorica **Bojana Meandžija** otkriva svima nama kako postoji svijet nade i dobrote u okruženju koje to brutalno negira.

U sklopu XXXI Godišnjeg susreta Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden i povodom Međunarodnog dana materinskoga jezika, 21. veljače 2021. održana je književna tribina s autoricom Bojanom Meandžijom, koja je predstavila roman *Trčil! Ne čekaj me...* Autobiografski roman *Trčil! Ne čekaj me...* je emocionalna i moćna knjiga za mlade ljude koji su iskusili rat 90-ih godina 20. stoljeća. Ratni događaji opisani su iz perspektive djeteta koje ne razumije što se događa. Svako dijete ima drugačije djetinjstvo, ali djeca koja moraju doživjeti rat imaju istu stvar - to je djetinjstvo u kojem moraju odrasti, gdje se moraju prestatиigrati, gdje moraju odrasti u samo jednom trenutku samo zato što im neki zli ljudi oduzimaju pravo na igru. Bojana je djevojka koja odrasta u Karlovcu i na svoj 13. rođendan doživi strašan bombaški napad u rodnom gradu, a umjesto da tinejdžerske godine provede kao i njezini vršnjaci posvuda, ratni događaji natjerat će Bojanu da proveđe mnogo godina u skloništu i tamo odraste. Ipak, u njihovom sjećanju nema mržnje, nema otkaza, nema drugih naroda i nema neprijatelja - samo jedno pitanje: Zašto rat?

Redatelj **Branko Lustig**, koji je preživio holokaust, usporedio je ovo djelo s dnevnikom **Anne Frank** i filmom **Život je lijep** (talijanski: *La vita è bella*).

Roman *Trčil! Ne čekaj me...* jedan je od rijetkih romana koji govori o ratnim događajima koje je dijete napisalo iz perspektive djeteta. Tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj Bojana Meandžija svoj je roman kao 13-godišnjakinja napisala u vlažnim prostorijama skloništa. Prva rečenica romana napisana je drvenom letvicom u ovom podrumu kako bi se ostavio trag u slučaju da je odnese ratni vihor i ne preživi, ona i njezina sestra Marija nekada su postojale... O tome što je najvažnije u životu, autorica je tijekom predstavljanja knjige rekla: Obitelj je najtoplja deka koju netko može imati kada je vani hladno. Obitelj je najveći zagrljaj koji netko može dobiti kad je tužan. Obitelj je najveća podrška u vremenima kada je podrška i pomoć najpotrebnija. Izvorno napisana na hrvatskom jeziku, knjiga je objavljena u 6 izdanja s više od 16.000 prodanih primjeraka. Već je objavljeno englesko izdanje, a u pripremi je prijevod na njemački jezik.

U povodu **UN-Svjetskog dana mira**, 21. rujana 2021. godine biti će predstavljeno njemačko izdanje knjige *Lauf! Warte nicht auf mich...*. Prijevod je pripremio **Gero Fischer**, a knjigu objavljuje nakladnik **Wieser** iz Klagenfurta.

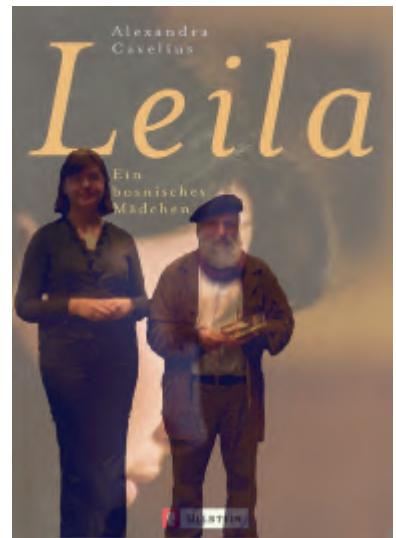
U ovom izboru tekstova iz časopisa **Riječ** predstavljamo temu savladavanja ratne traume u književnim radovima, prema izjavi alžirskog književnika Boualem Sansala koji nam postavlja pitanje: *Otvara li književnost nove perspektive bolje od političkog djelovanja? Iskustvo rada Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu kazuje kako književnost i umjetnost mogu zabilježiti stvarnost i pružiti uvid u nekompatibilnost stvarnog i virtualnog te su stoga i jedna od središnjih narativnih tehnika suočavanja s prošlošću ili krizom.*

Tjedan interkulture - Interculturalni tjedan 2010.

MOĆ IZRAŽAJA

IDSTEIN, petak 1.10.2010.

Savezna Republika Njema ka posve uju tjedan uo i blagdana plodova šarenom mnoštvu doseljenika i migranata. To je tzv. **Tjedan interkulture - Interculturalni tjedan**. Razli ite organizacije koriste ovu prigodu za tematiziranje problema stranaca, migranata i useljenika. Ne mali broj (20%) stanovnika Njema ke stranog je porijekla. Mnogi su ovdje našli uto ište pred progonom, bilo u vlastitoj domovini, bilo da je mati na zemlje doživjela stranu agresiju. Svaki petak na kraju Tjedna interkulture posve en je upravo tim izbjeglicama. Ovogodišnji je moto za spomen Dana izbjeglica glasio: *S diskriminacijom nema napretka!* U nizu programa kulturnih društava, socijalnih organizacija i vjerskih zajednica u Njema koj se tog dana sa posebnim naglaskom razmatraju problemi; uzroci i posljedice, a koje nastaju u samom progonu ili su vezeni na diskriminiraju i karakter nasilja. U ratnom se pak nasilju isti e posebno položaj žena kao višestruke žrtve.

Dr. Marijana Ersti , Ivica Košak

Veranstaltung am Freitag, den 1.10.2010

Uhrzeit: 19:30

Veranstaltungsort: Clubraum in der Stadthalle

"Frauen im Krieg" Opfer, Beute, Überläuferinnen oder Boten der Humanisierung?

Referentin: Dr. Marijana Erstić, Universität Siegen

Der Bosnienkrieg (1992-1995) gilt als ein Krieg, bei dem die Vergewaltigung von Frauen als eine politische Strategie eingesetzt wurde. Damit gehört dieser Krieg in die Reihe der kriegerischen Auseinandersetzungen, bei denen die körperliche und seelische Erniedrigung und die Gewalt an Frauen systematisch betrieben wurden.

Veranstalter: Ausländerbeirat der Stadt Idstein in Zusammenarbeit mit der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e.V.

Eintritt: frei

Hrvatska Kulturna zajednica iz Wiesbadena je u suradnji sa Vije em stranaca grada Idsteina na Taunusu, priredila nastup znanstvene radnica sa Sveu ilišta u Siegenu, gospo e Marijane Ersti . Gospo a Ersti organizirala je prošlog ljeta u Siegenu Me unarodni simpozij na temu - *žene u ratu*. U toj je radionici obra en pristup u književnosti i filmu prema seksualnom nasilju nad ženama u ratu. Tim znanstvenih radnika i publicista je posvetio svoje istraživanje ne na izvornu dokumentaciju ili osobne iskaze žrtava, nego analizu odraza njihove patnje u književnim i filmskim radovima. Takav pristup omogu ava, prije svega lakši pristup za publiku. Knjiga ili film postaju na takav na in posrednikom u javnoj komunikaciji ili pak odnosu prema žrtvi, ali isto tako i prema po initeljima. Mi svakodnevno susre emo žrtve i po initelje. Jedni i drugi dijele našu svakodnevnicu bez prepoznatljivog vanjskog obilježja. A zada a je umjetni kog djela da se ne zaboravi ono što žrtve ne mogu potisnuti u zaborav.

Uticak umjetničke obrade na publiku nije manje bolan od direktnog sučeljavanja sa iskazom žrtve, istakla je u svom predavanju dr. Ersti , ali olakšava da se iz uvjetne anonimnosti usmjeri pozornost na tragediju podnesenoga nasilja.

Umjetnost ovdje služi kao **medij** ali i **uputa**, - *kako da se podnese nepodnošljivo i kako živjeti unatoč bolnom sjećanju!*

Povijest me uljudskih sukoba bilježi seksualno nasilje nad ženama u svim epohama kao neku vrst kolateralne štete. Nova je kategorija u vrednovanju zlostavljanje žena nastala u ratu na teritoriji bivše Jugoslavije, gdje se silovanje upotrebljavalo kao oružje u strategiji etni koga iš enja.¹ Svjedo anstvo žrtava nasilja (iz logora Omarska, ljetu 1992.) pred *UN tribunalom* doprinijelo je i novom vrednovanja u me unarodnom pravu: - **silovanje u ratu je danas u međunarodnom pravu okarakterizirano kao ratni zločin!**

Ivica Košak²

¹ Jadranka Cigelj, Appartement 102 - Omarska: Ein Zeitzeugnis, Diametric Verlag, 2006

² Riječ broj 41, HKZ-Wiesbaden, 2011., Str. 16.

I U NAJMRAČNIJIM TRENUCIMA, POSTOJI SVJETLOST VELIKODUŠNOSTI POJEDINACA

Povjesničarka Esther Gitman o spašavanju Židova u NDH¹

Više od 60 godina nakon Drugog svjetskog rata, istraživanja i dalje donose nove informacije o sudbini Židova u Europi. Povjesni arka Esther Gitman, rodom iz Sarajeva, jedna je od preživjelih stradalnika holokausta. Umjesto dokumentiranja stradanja, ona je istraživala na ine na koje su se spasili preživjeli Židovi u Hrvatskoj. Rezultati njezinog istraživanja su predstavljeni na javnoj tribini, u srijedu 28. rujna 2011., u okviru Interkulturalnog tjedna u Idsteinu na Taunusu.

"Ve ina ljudi piše o zlo inima. Ja pišem o spašavanjima," kaže dr. Esther Gitman, koja je i sama, kao dijete, u Sarajevu s majkom, bila spašena od toga da ju ustaški režim – koji je tada pripojio Bosnu i Hercegovinu svojoj novostvorenoj državi NDH - pošalje u koncentracijski logor zahvaljuju i pomo i prijatelja i susjeda.

Mnogo kasnije, 1999, u zreloj dobi, upiti njezine k eri o obiteljskim iskustvima iz holokausta naveli su je da prekine uspješnu poduzetni ku karijeru i zapo ne doktorski studij posve en povijesti Židova, okrunjen disertacijom pod naslovom "Spašavanje i preživljavanje Židova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, 1941-1945."

2002. i 2003., Esther Gitman je u Zagrebu pregledavala izvorne dokumente i bilježila sve što je imalo veze sa spašavanjem ili bijegom Židova od holokausta u NDH. Ono što je otkrila bila je pri a o ljudskosti nebrojenih gra ana koji su – riskiraju i vlastite živote – pomagali svojim židovskim sugra anima da prežive.

When Courage Prevailed

The Rescue and Survival of Jews in the Independent State of Croatia 1941-1945

Esther Gitman

Ustaški režim se, zbog vlastite slabosti, uvelike oslanjao na njema ke naciste i upravo zato je morao i slušati želje svojih mo nih zaštitnika, kaže dr. Gitman: "Nacisti su imali ogroman utjecaj na ustaški režim i jedan od prvih zadataka koje su dali novom režimu bilo je da se pozabavi židovskim pitanjem. To je trebalo obaviti na dva na ina: prvo, konfiskacijom njihove imovine i otpuštanjem Židova s radnih mjesta; drugo, fizi kim uništenjem Židova na teritorijima NDH. Ustvari, upravo su tu po elu prva masovna ubojstva Židova u logorima na doma em tlu. Ve u travnju 1941. su donesene zakonske mјere kojima se Židove proglašilo veleizdajnicima hrvatske domovine, a ti su zakoni bili dopunjavani sve do 1945. godine. Medu tim mјerama bile su i one koje su prijetile najstrožim kaznama svakome – pojedincu, skupini ili organizaciji – „tko bi pomogao Židovima da izbjegnu kaznu.“

Sve su te mјere dovele do toga – podsje a Esther Gitman - da je do kraja rata bilo ubijeno 75 posto židovske populacije na teritorijima NDH. No, 9500 ih je preživjelo – kaže ona - 'zahvaljuju i požrtvovnosti njihovih sugra ana'. Uvid u arhivsku gradu iznio je na svjetlo dana dopise sa zahtjevima osloba anja ili vra anja imovine Židovima.²

¹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Esther_Gitman

² <http://www.voanews.com/croatian/news/a-37-2008-04->

UND IN DEN DUNKELSTEN MOMENTEN LEUCHTET DAS LICHT DER GROßZÜGIGKEIT DER MENSCHEN

Historikerin Esther Gitman,¹ „Die Rettung von Juden in NDH“

Mehr als 60 Jahre nach dem Zweiten Weltkrieg geht die Forschung zu neuen Informationen über das Schicksal der Juden in Europa weiter. Geschichtswissenschaftlerin Dr. Esther Gitman, geboren in Sarajevo, ist eine der überlebenden Opfer des Holocaust. Statt üblicherweise die Leiden zu dokumentieren, erforscht sie die Wege, auf denen die überlebenden Juden in Kroatien gerettet worden waren. Die Ergebnisse ihrer Forschungen werden in einer öffentlichen Veranstaltung am Mittwoch, den 28. September 2011 während der Interkulturellen Woche in Idstein im Taunus vorgestellt.

"Die meisten Menschen schreiben über das Verbrechen. Ich schreibe über die Rettung", sagt Dr. Esther Gitman, die selbst als Kind in Sarajevo mit ihrer Mutter, dank der Hilfe von Freunden und Nachbarn gerettet wurde, als Bosnien und Herzegowina von Seiten des neu gegründeten sogenannten Unabhängigen Staates Kroatien (NDH) annexiert wurde und das Ustascha-Regime seine Bürger in ein Konzentrationslager schickte.

Viel später, im Jahr 1999, im Erwachsenenalter, führten die Fragen ihrer Tochter über die Erfahrungen der Familie in der Holocaustzeit zu einer Pause in der bis dato erfolgreichen unternehmerischen Karriere. Esther Gitman startete ein PhD-Programm und widmete sich der Geschichte der Juden. Diese Arbeit wurde mit einer Dissertation mit dem Titel „The Rescue and Survival of Jews in the Independent State of Croatia 1941-1945“ gekrönt. 2002 und 2003 untersuchte Esther Gitman in Zagreb die Originaldokumente und Aufzeichnungen über alles, was mit der Rettung oder der Flucht der Juden aus dem Holocaust in der NDH zu tun hatte. Was sie entdeckte, wurde zu einer Geschichte der Menschlichkeit, denn unzählige Bürger, die ihr Leben dabei riskierten, halfen ihren jüdischen Mitbürgern zu überleben.

Das Ustascha-Regime hatte sich wegen seiner eigenen Schwäche vor allem auf die deutschen Nazis verlassen und musste die Wünsche seiner mächtigen Gönner befolgen. Dr. Gitman sagte: "Die Nazis hatten einen großen Einfluss auf die Ustascha-Regimes und eine der ersten Aufgaben des neuen Regimes war die Lösung der Judenfrage. Es musste auf zwei Arten geschehen: Erstens, die Beschlagnahme ihres Eigentums und die Entlassung der Juden. Zweitens: Die physische Vernichtung der Juden auf dem Gebiet des NDH." In der Tat begann der Massenmord an Juden in Konzentrationslagern auf dem Gebiet der NDH, wo bereits im April 1941 rechtliche Maßnahmen gegen Juden unternommen wurden. Juden wurden des Hochverrats gegen die kroatische Heimat beschuldigt. Diese Gesetze wurden bis zum Jahr 1945 vervollständigt und verschärft. Zu diesen Maßnahmen wurden die Einzelpersonen, Gruppen oder Organisationen mit der Höchststrafe bedroht, „wenn sie den Juden helfen, den Verfolgung zu entgehen“.

All diese Maßnahmen haben dazu geführt - erinnert sich Esther Gitman -, dass ist bis zum Ende des Krieges 75 Prozent der jüdischen Bevölkerung im Gebiet des NDH getötet wurden. Aber 9500 von ihnen überlebten, wie sie sagt, "aufgrund der Aufopferung ihrer Mitbürger." Die Einsicht in die Archive brachte viele Dokumente über die Rettung von Juden und die Rückgabe ihres Eigentums zu Tage.

Zusammengestellt:² Ivica Košak³

09-voa1-86066357.html

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Esther_Gitman

² http://www.hkz-wi.de/kronika_hr/Buecher_Medien_und_%20Autoren.pdf

³ Riječ broj 42, HKZ-Wiesbaden, 2012., Str. 22-23.

PROGOVORI

*Otvara li literatura nove perspektive
bolje nego politička akcija?*
Boualem Sansal

Savezna Republika Njemačka posvećuju tjedan uoči Blag- dana plodova šarenom mnoštvu građana iz redova doseljenika i migranata. To je tzv. Tjedan interkulture - Interkulturalni tjedan. Različite organizacije koriste ovu prigodu za tematiziranje problema stranaca, migranata i useljenika. Ne mali broj (20%) stanovnika Njemačke stranog je porijekla. Mnogi su ovdje našli utočište pred progonom, bilo u vlastitoj domovini, bilo da je matična zemlje doživjela stranu agresiju. Petak na kraju Tjedna interkulture posvećen je upravo tim izbjeglicama. Ovogodišnji moto za spomen Interkulturalnog tjedna glasio je: **Dobro si došao, ma otkuda bio!**

U nizu programa kulturnih društava, socijalnih organizacija i vjerskih zajednica, u Njemačkoj se tog dana sa posebnim naglaskom razmatraju problemi; uzroci i posljedice, a koje nastaju u samom progonu ili su vezani na diskriminiranju i karakter nasilja. U ratnom se pak nasilju isti posebno položaj žena kao višestruke žrtve. Povijest me uljudskih sukoba bilježi seksualno nasilje nad ženama u svim epohama kao neku vrst kolateralne štete. Nova je kategorija u vrednovanju zlostavljanja žena nastala u ratu na teritoriji bivše Jugoslavije, gdje se silovanje upotrebljavalo kao oružje u strategiji etničkih koga iš ena. Progoveriti o toj temi kroz literaturu i filmsku umjetnost, više je nego otvaranje nove perspektive, kako je to ukazano na Znanstvenoj radionici o ženama u ratu 2010. godine na Sveučilištu Siegenu.

A literarna tribina pod naslovom Progovori – fikcionalni odraz genocidnog zlostavljanja žena tijekom rata je bio jedan lokalni doprinos **Hrvatske kulturne zajednice u Njemačkoj** u okviru Interkulturalnog tjedna 2012. Na ovogodišnjoj tribini promoviran je zbornik radova s navedenog znanstvenog skupa Žena u ratu. Zbornik radova izdaje se u knjizi pod naslovom: „Žrtve - plijen - glasnogovornice humanizacije? (Opfer - Beute - Boten der Humanisierung?)“ u izdanju koautorice i voditeljice znanstvene radionice u Siegenu, dr. sc. Marijane Ersti.²

U toj je radionici obraćen pristup u književnosti i filmu prema seksualnom nasilju nad ženama u ratu. Tim znanstvenih radnika i publicista posvetio je svoje istraživanje, ne na izvornu dokumentaciju ili osobne iskaze žrtava, nego analizu odraza njihove patnje u književnim i filmskim radovima.³

1 Quelle: <http://www.uni-siegen.de/start/news/oefentlichkeit/314865.html>

2 Slavija Kabić, Marijana Erstic (Hrsg):*Opfer - Beute - Boten der Humanisierung? Zur künstlerischen Rezeption der Überlebensstrategien von Frauen im Bosniengang und im Zweiten Weltkrieg*. Transcript 2012.

3 Elisabeth von Erdmann: *Vergewaltigung als Kommunikation zwischen Männern. Kontexte und Auseinandersetzung in Publizistik und Literatur*. Marijana Ersti: „Glück“ (2009) – Eine Skizze zu Ferdinand von Schirachs Kurzgeschichte miteinem Blick auf den gleichnamigen Spielfilm von Doris Dörrie (2011). Uta Fenske: *Den Krieg bezeugen*: STURM (2009). Walburga Hülk, Gregor Schuhens: Wie stereotyp darf ein Kriegsfilm sein? Max Färberböcks ANONYMA – EINE FRAU IN BERLIN (2008). Slavija Kabić: Namenlos, gesichtslos, austauschbar: Menschlichkeit und Bestialität im Roman Als gäbe es mich nicht von Slavenka Drakulić. Hermann Korte: Aktivierung des Weißraums. Zur Typographie des Schweigens in E 71. Mithschrift aus Bihać und Krajina. Britta Kükel: BERLIN '36. Erfahrungen einer jüdischen Sportlerin in der NS-Zeit und die filmische Umsetzung. Dunja Melić: Die post-jugoslawischen Kriege in den Massenmedien. Eine kommunikationstheoretische Betrachtung mit besonderer Berücksichtigung der Massenvergewaltigung. Tanja Schwan: „Die Grenzen meiner Sprache sind die Grenzen meines Körpers“: Zur filmischen Inszenierung von Schmerz in ES-MAS GEHEIMNIS. Ludwig Steindorff: Der Krieg in Bosnien-Herzegowina. Mehr als Konkurrenz der Erinnerungen. Natasza Stelmaszyk: Die Antigone von

Takov pristup omogućava, prije svega lakši pristup za publiku. Knjiga ili film postaju na takav način posrednikom u javnoj komunikaciji ili pak odnosu prema žrtvi, ali isto tako i prema pojedinacima. Mi svakodnevno susrećemo žrtve i pojedinace. Jedni i drugi dijele našu svakodnevnicu bez prepoznatljivog vanjskog obilježja. A zada je umjetnik kog djela da se ne zaboravi ono što žrtve ne mogu potpisnuti u zaboravu.

I u suvremenim sukobima, u kojima su žene i dalje manjina među borcima i onima koji idu u rat, ipak one trpe najveće u štetu. Žene se suočavaju sa specifičnim i ponižavajućim oblicima seksualnog nasilja, koje se vrše sistematski s ciljem ostvarivanja vojnih ili političkih ciljeva. Rat je uvijek utjecao na muškarce i žene na drugačije načine. Muškarci se iz rata vraćaju kao heroji, žene ostaju žrtve. Žene su prve koje poginu u ratu, padaju u infrastrukture, jer se bore da održe obitelji i brinu za stradale. I po okončanju sukoba, žene ostaju posljedice seksualnog nasilja, uključujući i neželjene trudnoće, spolno prenosive infekcije.

U patrijarhalnim, dakle maskulino dominantnom društvom prijeti i stigmatizacija. Prijetnja seksualnog nasilja može se nastaviti i dalje ili se i pojaviti nakon prestanka sukoba, kao posljedica nesigurnosti i nekažnjivosti. Žene se mogu načiniti da se okrenu seksualnoj eksploraciji kako bi preživjele i izdržavale obitelji. Glasnija od poruka sudskih optužnica jeste javno iznošenje svih dimenzija tragedije koju trpe žene, ali koja poginje cijelo društvo.

Fikcionalni odraz genocidnog zlostavljanja žena tijekom rata, glasio je hrvatski podnaslov pozivnice na tribinu. Zašto fikcija? Fikcija predstavlja priču pri čemu nisu u potpunosti bazirane na invenicijama. Bolje reći, fikcija je forma izmišljene naracije, jednog od etirih glavnih retoričkih načina. Iako riječ fikcija potiče iz latinske riječi *fictio*, „formirati, stvoriti“, fiktivni radovi ne trebaju u potpunosti biti nestvarni, te mogu uključivati stvarne ljudi, mjesta i događaje. Fikcija može biti pismena ili usmena. Iako svaka fikcija nije nužno umjetna, fikcija se

Katy. Die Frauenporträts in Andrzej Wajda's Film DAS MASSAKER VON KATY.

smatra kao forma umjetnosti i/ili zabave.⁴

Kada se govori o Lejli, romanu o bosanskoj djevojici koja je pretrpjela višegodišnje zlostavljanje (roman Alexandre Cavelius⁵) pomalo je rizikantno uvesti pojam fikcije i sje anja. Sje anje ovdje nije bilo motor stvaralaštva, nego u mnogo većoj mjeri radi se o traumi. Da bi se trauma prebrodila, potrebno je o njoj govoriti. U romanu je Leila prvo zanijemljena, a i kad je progovorila, ona prije a u trejem licu. „Kao da me nema“ - prema istoimenom romanu Slavenke Drakuli. Spisateljica Cavelius izlaže u prvom licu, što bi bio jednostavan izazov za empatiju da tu nije „time line“ fiktivnog dnevnika mame koji nas vraća u fikciju u zbilju. Urušavanje (Kristaliner Verfall) zbivanja se ne događa u sje anju, nego u zbilji svakodnevnicu. Povijest (zapis sje anja) je u pravilu epopeja (nostalgija?) herojskih djela. Kod spisateljice Cavelius heroji ne postoje! Leila susreće samo trivijalne protagoniste humanizma, one koji u svakom trenutku mogu iznevjeriti i postati nasilnici. I poslije završetka rata nastavlja se sukob konkurenčije sje anja.⁶ Ovaj sukob nastaje u ne nužnoj razlici vrednovanja historiografskih injenica, a kod kojega svako pronalazi svoju prije. Opasnost i prijetnja suživotu predstavlja burna rasprava o povijesnoj slici na Balkanu, a koja dokazuje napetost između povijesti u smislu identiteta memorije i historiografije kao objektivirane zapisa. Ova diskusija, koja se vodi ne samo kod Južnih Slavena, je slika slijepog patriotizma kao vježbe no ponavljanju pokušaja konzervativaca da ostvare političke ciljeve, tako da povijest instrumentaliziraju kao nacionalnu svijest i stvore nekakvu vrstу kolektivnog sje anja. Ili kako nam poručuje nobelovac Amartya Sen: Iluzija (povijesnog) identiteta je iskonski izvor nasilja, a ne nepostojeći i sukob civilizacija!⁷

Ovara li literatura nove perspektive bolje od političkih akcija?

Ovo je pitanje, a koje je postavio Boualem Sansal, Alžirski pisac i primatelj prošlogodišnje (2011.) Mirovne nagrade Saveza njemačkih knjižara u Frankfurtu. Ovogodišnja Mirovna nagrada Njemačkih knjižara dodjeljuje se kineskom piscu Liao Yiwu, koji je, nakon što je bio izložen političkom progona u Kini, prošle godine emigrirao u Njemačku. Liao Yiwu se iskazao kao glasnogovornik onih koji su u nemoj i nanesene patnje zašutjeli.

2012. godina je proglašena – *Godinom kulturnog dijaloga između Evropske unije i Narodne Republike Kine*, tako ovogodišnja dodjela nagrada za mir nije samo provokacija tipa na za samovjerene predstavnike Zapadnih demokracija, nego uistinu iskorak iz šutnje. Kineski disident Liao Yiwu je proveo etiri godine u zatvoru, a njegove su knjige u Kini zabranjene. Unatoč zabrani izlaska iz zemlje, on je uspio doći u Njemačku. Bijeg Liao Yiwua uslijedio je nakon snažna pritiska kineskih vlasti da se njegova nova knjiga o boravku u zatvoru nakon gušenja demokratskog pokreta 1989. ne objavi u inozemstvu.

„Tražim slobodu da pišem i objavljujem“ - ovo pravo, a koje zahtjeva Liao Yiwu ima svoje opravdanje i u proglašavanju Europskog dana u enjam stranim jezicima, a koje se obilježilo upravo u srijedu, 26. rujna – na dan održavanje javne tribine u organizaciji Hrvatske kulturne zajednice iz Wiesbadena. Promociju djela Liao Yiwua izveo je iranski disident, dr. Asghar Fasihi.

Najnoviji izraz sukoba konkurentnih sje anja jeste oživljavanje sporu kako bi se obezvrijedila međunarodna pravna osuda rata. U napetosti između povijesti i pamćenja, postavlja se pitanje kakav razvoj nacionalnog sje anja je moguć, kada je kolektivno sje anje jednog dijela stanovništva u suprotnosti s drugim dijelom društva i u uvjetima gdje vladaju partija name i svoju verziju istine?

4 <http://de.wikipedia.org/wiki/Fiktion>

5 Andrea Cavelius: *Leila - ein bosnisches Mädchen*, Ullstein 2001.

6 Cf. Thomas Güde: *Erinnern an Okinawa: Konstruktion von nationalem Gedächtnis in einer Gesellschaft konkurrierender kollektiver Gedächtnisse*. Grinverlag 2011

7 Amartya Sen: *Die Identitätsfalle: Warum es keinen Krieg der Kulturen gibt*,

Deutscher Taschenbuch Verlag 2010.

Samo jedno kritičko preispitivanje sje anja može obraniti historiografiju od dogmatskih zaključaka. Tomu treba suprotstaviti zajedničku percepciju povijesti, njenih vrijednosti te identiteta nih povijesnih samo po sebi razumljivosti za sve zajednice, narode ili pojedince. Sadašnjost se

BUCHBESPRECHUNG MIT DISKUSSION
INTERKULTURELLE WOCHE
 WOCHE DER AUSLÄNDISCHEN MITBÜRGER STADT IDSTEIN

Mittwoch, den 26. September 2012
 Stadtbücherei Idstein, Löherplatz 15
 um 19:00 Uhr

SPRACHFINDUNG
Künstlerische Rezeption der Überlebensstrategien

Die Überwindung von Sprachgrenzen gehört zur Überlebensstrategie in Krisensituationen. Der 26. September ist der **Europäische Tag der Sprachen**. Ziel dieses Aktionstages ist es, zum Verständnis und zur Wertschätzung aller Sprachen und Kulturen beizutragen.

- Alexandra Cavelius: *Leila - Ein bosnisches Mädchen*
- Marijana Erstić, Slavija Kabić (Hrsg.): *Opfer - Beute - Boten der Humanisierung?*
- Liao Yiwu: *Fräulein Hall und der Bauernkaiser*
Träger des Friedens-preises des Deutschen Buchhandels 2012

EU 2012 Year of Intercultural Dialogue

Willkommen zu sein, wer immer man ist!

Veranstalter: Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
<http://www.hkz-wi.de>

Gefördert durch die Stadt Idstein, Amt für Soziales, Jugend und Sport

u zajednicu treba tumačiti na razini zajedničkog razumijevanja prošlosti. Neispunjene potrebe, a koje su dovele do identifikacije (s vlastitim prijatom) mogu podijeliti društvo i prema S. Freudu dovesti do psihičkih poremećaja pojedinaca.⁸

U tom svjetlu treba promatrati sposobnost ljudske vrste da reagira na svaki izazov agresivno, a kako je to zapazio Alexander Mitscherlich: „Kulturna je pak zadaća svake civilizacije da, nakon što su savladane elementarne ljudske potrebe, pristupi ublažavanju neprijateljstva i svakome agresivne forme ponašanja i to kroz jačanje suočavanja za druge te razumijevanje i tuđih motiva.“⁹

O tome treba govoriti, a ne šutjeti! Utisk umjetnosti ke obrade na publiku nije manje bolan od direktnog suđenja sa iskazom žrtve, ali olakšava da se iz uvjetne anonimnosti usmjeri pozornost na tragediju podnesenoga nasilja. Umjetnost ovdje služi kao medij, ali i uputa, - kako da se podnese nepodnošljivo i kako živjeti unatoč bolnom sje anju!¹⁰

Ivica Košak

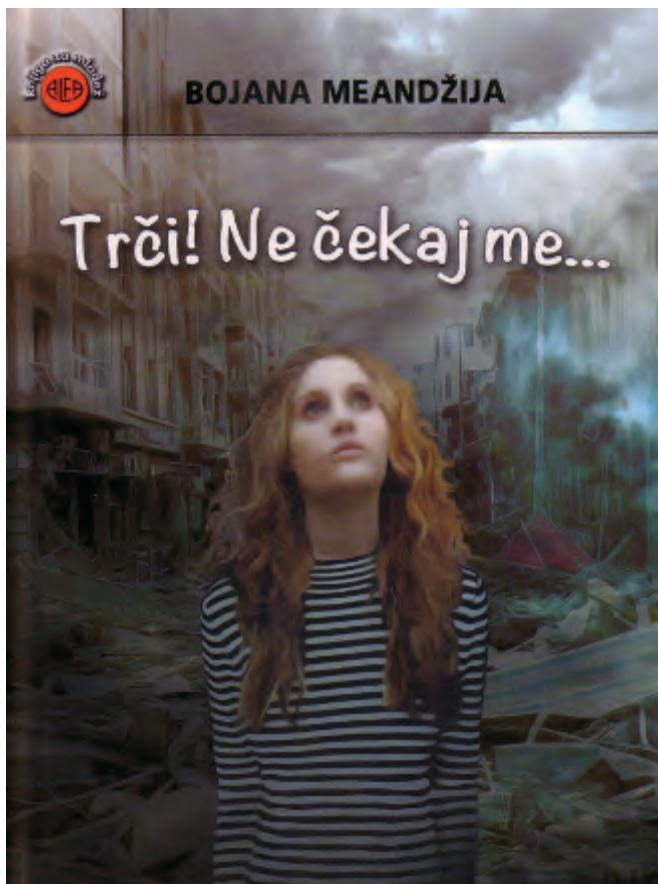
8 Sigmund Freud: Die Verdrängung. In: Das Unbewußte. Schriften zur Psychoanalyse. S. Fischer Verlag 1963, Seite 69, zuerst erschienen in: Zeitschrift für Psychoanalyse 1915, Bd. III; Gesammelte Werke, S. Fischer, Bd. X

9 Alexander Mitscherlich: Über Feindseligkeit und hergestellte Dummheit. Europäische Verlagsanstalt, Hamburg 1993.

10 Epilog: Svjedočanstvo žrtava nasilja (iz logora Omarska, ljetо 1992.) pred UN tribunalom doprinijelo je i novom vrednovanju u međunarodnom pravu: - silovanje u ratu je danas u međunarodnom pravu okarakterizirano kao ratni zločin!

Svako dijete ima svoje drugačije djetinjstvo, ali djeca koja dožive rat imaju identično – to je djetinjstvo u kojem moraju odrasti, u kojem se moraju prestati igrati, u kojem moraju u samo jednom trenu postati odrasli ljudi jer im neki zločesti ljudi oduzimaju pravo na igru.

Trči! Ne čekaj me...

Bojana Meandžija *Trči! Ne čekaj me...*

Dječji roman koji govori o bilo kojem ratu na svijetu, o izgubljenim godinama, o neproživljenoj mladosti, o obitelji, ljubavi, žrtvama

Alfa, Zagreb, 2015.

Trči! Ne čekaj me... je romansirana priča o djetinjstvu u atomskom skloništu svoje zgrade je realan i dokumentaristički prikaz odrastanja u ratno vrijeme, sa stvarnim živim ljudima koji grijese, koji se boje, koji se pitaju, koji nemaju odgovore...

O ratovima i raspadu jednog društva, rastakanju jedne državne zajednice, ini se kao da je sve napisano. Nacionalno i ideološki obojane priče u kojima, ovisno o tome tko ih piše, uloge se nužno dijele na „nas“ i „njih“, na dobre i loše ispunjavaju police knjižnica. Ne nisu one sve jednakе niti jednako dobre, U njima, ne malo autora pokušava objasniti neki dublji smisao nego što je zapravo besmisleno i neobjašnjivo, samo po sebi. Zato je ova knjiga drugačija, a posebno kad je u pitanju književnost za djecu, onda na takav naslov svakako treba obratiti pažnju. Roman *Trči! Ne čekaj me...*, predstavlja promjenu paradigme koju je postavila Ivana Brlić-Mažurani prije ravno sto godina, usred jednog – isto tako stravi nog rata. *Pričama iz davnina* pokušava autorica Brlić-Mažurani, a u duhu svoga vremena objasniti djeci kako postoji nužna borba dobra i zla u kojoj dobro neminovno pobije uje.

Bojana Meandžija, govori o toj istoj dilemi, ali iz perspektive jednog djeteta koje ne razumije što se događa oko njega. Riječ je o autobiografskom romanu djevojčice – tada trinaestogodišnje

Karlov anke koja je dio dnevnika koji su se našli u romanu, zapisivala u prvim ratnim danima u vlažnom podrumu na drvenim letvicama drvarnice u svojoj zgradici, gdje se i danas mogu vidjeti.

Posebnost njene priče leži u injenici da, iako je nastao na osnovu sjećanja mlade osobe, autorica niti u jednom trenutku ne pada u zamku **osuđivanja neke od strana**, niti na jednom mjestu ne priča o **Nama i Njima**, već isključivo želi **živjeti svoj mladi život**, zabavljati se, slušati glazbu, družiti se, zaljubljivati se, pa akcije i u školu, baš kako to rade njeni vršnjaci diljem svijeta.

Roman počinje u ljeto 1991. kad Bojana zajedno s mlađom sestrom Marijom odlazi baki u Karlovačko predgrađe, gdje svake godine provodi ljetne praznike, ne slute i kako će to biti posljednja epizoda sretnog djetinjstva. Već za nekoliko tjedana Turanj će postati granica između dva svijeta i mjesto koje će pretrpjeti najteža ratna razaranja. I dok ljeto polako prolazi, čini se kako je sve druga ije nego ranijih godina, a školski praznici umjesto odmora i razbijanje donose slutnju, nemir i strah. A kad se jednog dana začne prva pucnjava, na ulicama pojave tenkovi, a nedugo zatim začne i zvuk sirene za opoziciju opasnosti, život Bojane, njene obitelji i sugrađana zauvijek će se promijeniti.

Na samom kraju, kad nakon četiri godine dolazi na mjesto gdje je provela toliku bezbrižnu ljeto u igri i društvu voljene bake i djeda, ali osim zarasle ruševine tamo se nalazi ni im nadoknadiva praznina.

Bojana Meandžija niti u tom trenutku gubitka dijela vlastite povijesti ne poziva na osvetu ili mržnju, već se odlučuje vratiti svojoj mladosti, onome što se ne smije napustiti ma koliko nas tjerali na to, ona se veseli novom danu i konačno svladava tugu. Život se nastavlja bez magije konačne pobjede svjetla nad tamom i osvetničke pravde nad krivcima. Ta priča nije bijeg u svijet bajki (Priča iz davnine), alegorične borbe dobra i zla s poukom moralnog kažiprsta i nadom kao dobro uvijek pobije uje samo ako postanemo malo bolji, moralniji. Ne, događaj u romanu Bojane Meandžije odvijaju se u realnom svijetu. Autorica se u svojim opisima ne trudi ništa uljepšavati, članovi njene obitelji nisu savršeni, neupitno dobri. Njihovi postupci ostaju upitni, nedosljedni i promašeni. I upravo je glavna odlika Meandžijinog romana – njezin roman nije romantizirana priča o traumatičnom vremenu, već nadaljevanje realan i dokumentaristički prikaz odrastanja u ratno vrijeme, sa stvarnim živim ljudima koji griješe, koji se boje, koji se pitaju, koji nemaju odgovore...

„Trči! Ne čekaj me...“ nije roman napisan iz razloga što je autorica željela ispričati ratnu priču, kako bismo s njom suočili ili nekog osuđivali; umjesto toga, ona nudi poruku u kojoj govori o bilo kojem ratu na svijetu, o izgubljenim godinama, o neproživljenoj mladosti, o obitelji, ljubavi, žrtvama – roman koji je stvorila djevojčica koja je tijekom njegova pisanja odrasla jer je to bio jedini način da preživi.

Red. []¹

¹ Riječ broj 50, HKZ Wiesbaden 2016., Str. 39/40

NENASILNO DJELOVANJE KAO ODGOVOR GOVORU MRŽNJE

Pax Christi iz Njemačke je predstavio aktiviste nenasilnog djelovanja iz Zagreba

Idstein na Taunusu, 17. 11. 2016. godine. U organizaciji pokreta Pax Christi i lokalnog foruma pokreta za mir (Idsteiner Friedensbündniss), Ana i Otto Raffai predstavili su pokret RAND - *Regionalna adresa za nenasilno djelovanje iz Zagreba*. Doktorica Ana i Otto Raffai, oboje diplomirani teolozi, bračni su par posvećeni ekumenskim i mirotvornim projektima. Rad nevladine organizacije RAND je promocija nenasilja kao životnog stava i na ina djelovanja kako u osobnom tako u političkom i javnom djelovanju.

Program organizacije *Vjernici za mir*, prema riječima Ane Raffai: „konkretna je promocija Deklaracije vjernika za mir u raznim vjerskim zajednicama u regiji“. Program osmišljava susrete pripadnike svih konfesija u regiji i postavlja pitanje kako vjere/-religijski sadržaji mogu biti korisni u izgradnji mira.

Premda je mirovorna opcija u svakom društvu manjinska pozicija, akcija nenasilnog djelovanja treba biti enzim izgradnje mira. A toga, ima ne samo u Hrvatskoj, iako se mirotvorstvo kao dominantna osobina Crkve ne vidi. Katolici su aktivni i pokretači u raznim konstelacijama, naglasio je Otto Raffai i to „ne samo u HR, nego i u BiH kada je riječ o radu na miru, kulturi nenasilja te međureligijskom suživotu.“

Mirovni potencijal HR vidimo u iskustvu RAND-a i to u relativno autohtonom razvoju mirovnih organizacija u HR i aktivistima „prvoborkinjama/cima“ koji su riznice mirovne kompetencije svjetskog kalibra.

Budi kao Bog, postani čovjek

Duboko iznutra dojme me se i bivam potresen kada sam u društvu ljudi koji su doživjeli rat, iznio je Otto, a u sadašnje vrijeme

Ivica Košak, doktorica Ana Raffai, Otto Raffai, Idstein 2016

jasno svjedoče korake prema pomirenjem društva. Imamo sreću, a kroz djelovanje RAND-a i privilegiju susretati takve ljude i surađivati s njima. Oni su oprostili neprijatelju, a ne mire se sa zločinima. Dizu glas protiv nepravde, a ne diskriminiraju drugačije od sebe, ne boje se onih drugih, već "daju jesti i piti" onima u potrebi. Ne umnažaju "mržnju" svojim govorom i djelima. Ta sposobnost ne ovisi o religioznosti, neki su vjernici, neki nisu. Oni koji se izjašnjavaju kao kršćani slijede takvim svojim ponašanjem misao koja i mene nadahnjuje: Budi kao Bog, postani čovjek!

RAND je tek jedan vor u mreži organizacija za promociju nenasilnog djelovanja.. U jugoistočnoj regiji Europe, to je grupa *Vjernici za mir*, koja se predstavlja svojom Deklaracijom vjernika i vjernica za mir; tekst je na stranici www.vjernicizamir.org. Ta mreža prije osam godina nije postojala, a danas joj se postupno priključuju vjernici abrahamskih tradicija iz cijele regije kojima je stalo do suživota, međureligijskog dijaloga, ekumenske suradnje. Ima ih više nego što čovjek misli, nagla-

sio je Otto. *Mi ćemo uvijek biti manjina, objasnila je Ana, jer angažman traži energiju koja nije većinska, ali ima ljudi koje zanimaju vrijednosti o kojima govorimo puno više nego što u trenucima nemoći mislimo.*

Pored organizacije Pax Christi iz Njemačke, grupa *Vjernici za mir* je dio mreže koja njeguje strateške ciljeve koncilijarnog procesa za pravdu, mir i o uvanje svega stvorenenog te mirovne mreže *Church and Peace*.

Hrvatska kulturna zajednica iz Wiesbadena, istaknuo je u razgovoru Ivica Košak, predsjednik *Zajednice*, sudjeluje u programu **ZASTAVITE PROPAGANDU MRŽNJE!** koji podržava Savezna vlada iz Berlina.

Ivica Košak¹

Vidi i [Performansa mira - Susret na kraju 2014. godine](#), objavljen u časopisu [RIJEČ broj 47](#) za 2015. godinu, str. 9-13.

¹ Riječ broj 51/52, HKZ.Wiesbaden 2017., Str. 25

#WeRemember UBIJEGL

Nedavno mi netko proslijedi primjerak «Specijala»: *Hrvati i Židovi*.¹ Dobro, ne bi to bilo ništa posebno da nema one magle sje anja. Magle, poput one na zavodu Kupe pred ulaz u pristanište, koja je oštira sluh za sirene remorkera.

Teško mi je ne osvrnuti se i na Sisa ki „templ“ kako ga je zvao moj ate (otac). Ne mali broj novih Siš ana vjeruje kako se taj naziv „templ“ prenio iz antičkih vremena... Naziv sinagoga malo tko zna.

Sli no, malo tko od tih novih u Sisku zna kako je i sjedište današnje biskupije bio židovski hotel, tik uz zgradu židovske općine na obali Kupe. Moja baka je tamo bila kuharica. Tata je radio u Mayer-Mari evoj pivovari na drugoj obali Kupe, do njezinog pre seljenja u Zagreb (danas Ožujsko pivo).

Obiteljski prijatelj Vukovi (prije Wolf), kojemu je poslovnica prvo arijanizirana pa onda nacionalizirana, i poslije preokreta u Vukovi e ostao je poslovo a u jednoj od svojih trgovina, nakon što je od svega ostalog bio oslobo en. Njegov sin Bruno bio je moj dobar drug. Nije nam puno drugih preostalo. Njegova majka je bila u Katoli koj akciji(!), a što je obitelj spasilo od NDH-sudbine Mayer-Mari evih.

Mari eve su ubijali gotovo etiri godine, jednog po jednog. Kako ve

koji nije više imao ništa za ponuditi za otkup... Naša susjeda Dobrila hvalila se kako je spašavala Židove. Odnosila bi im kruh i kuhanji krumpir u „Staklanu“ – tako se zvao Sisa ki logor. U zamjenu za nakit. Dok su imali.

Moju baku je spasilo prezime prvog muža koje je zvu alo nekako hrvatski - *doglavnici*. Ne baš sasvim, jer ustaški vod za strijeljanije koji je došao da ju likvidira, rastjerala je „banda“, s onu strane Kupe, s dvije minobaca ke granate. Odvažni hrvatski bojovnici nisu se vratili. Ne sami. Poslali su etu erkeza...

Trauma te obiteljske tragedije spu-stila se kao sjena udne amnezije na mene. Sve do prije par godina ja sam za tu obiteljsku pri u znao samo u tre em licu. Jer, u mojoj mašti – to se dogodilo nekom tre em – ne nama, ne mojoj bakici. Tata im je pao u ru-ke. Ubijali su boga u njemu, danima. Da li intervencija onog prezimenjaka

Baš u intervjuju s njeg preživljajućim
– doglavnika iz Zagreba, krivo-
tvorenim krsni list ili nešto treće, on je
do 1944. preživio u Zagrebu. Doka-
zuju i svoju lojalnost u domobran-
skoj kasarni na Černomercu.

A onda su pali Voki i Lorkovi. A *Doglavnik* je pobjegao pred ustašama u Njema ku(sic!) da bi ga Amerikanci vratili partizanima na su enje. Tatu nije imao više tko štiti, poslan je u jesen 1944. na rad iliti Hrvatsku legiju u Reich. Na putu ih je presrela savezni ka eskadrila, predah kratkog napada kod Varaždina bio je dovoljno dug za bijeg. Da preživi i tu traumu. Njegov brat Joško napustio je svijet ve u kolovozu 1941. godine bez traume. U gr evima. Otrovan je pred transport bakine obitelji Maznik² u KZ Linz. Šnita kruha premazana svinjskom masti posipana je bila otrovom za štakore. Gladno dijete ne

zna za košer. Traumu sam naslijedio ja. Preživjela teta Mici je sve oko sebe, a posebno mene, uvjeravala kako sam ja, bar do moje 15. godine, isti njezin Joško. Ili sam mogao barem tako izgledati. Jer, sve što sam mogao u initi dobrog, lijepog, pametnog... upravo bi to uradio i Joška Maznik tako. Da je ostao živ.

Godine, desetlje a su prošla dok
nisam shvatio kakvu tihu jezu je
moralu propatiti moja majka, akti-
vistica Sokola. Paniku sirene remor-
kera iz gluhe magle. Njezin otac je
bio radi evac. Iz „ma ekove straže“,
one koja je sa štapovima ekala
mušterije pred židovskim du anima-
još od jeseni 39-te. Baka Maznik je
znala pri ati kako je Ignac, o uhu
moga tate, u jesen 1940. godine
prebijen pred Vukovi evim du anom
u Sisku. Dovezao je mošt Židovu na
prodaju.

Privatno je Vukovi /Wolf i poslijerata prodavao vino na malo.

U onom dugom ljetu poslije velike mature bio sam ja taj koji je za klapu još-ne-studenata u rane jutarnje sate išao Wolfu po flašu-dvije. Jer kao, zna on mene.

Nije njemu bio problem otvoriti prozor u dva ili tri sata u noći i kao u nekom ritualu, ugla enom servilnošću u dobrog trgovca, pružiti flašu. Neugodno mi je bilo samo kada bi on, na kraju tog rituala, jednako tako prijazno, tihim glasom pozdravio gospona Juliusa, moga oca.

Bruno mi je jednom ispriao kako mu tata no ima ne spava. eka da ga odvedu!

Prešutio sam kako i moj ale odlazi
sam u no da proveđe nekoliko sati
- u bijegu.³

Joško Maznik 4

¹ <https://www.vecernji.hr/kultura/veliki-specijal-vecernjeg-lista-o-povijesnim-odnosima-hrvata-i-zidova-1253014>

ml
" .https://toldot.ru/life/lnames/lnames_4027.htm

³ Tekst objavljen na portalu *Hrvatski glas Berlin*: <http://www.hrvatskiglas-berlin.com/?p=187178>

⁴ Rije broj 56/57, HKZ.Wiesbaden 2019., Str. 37

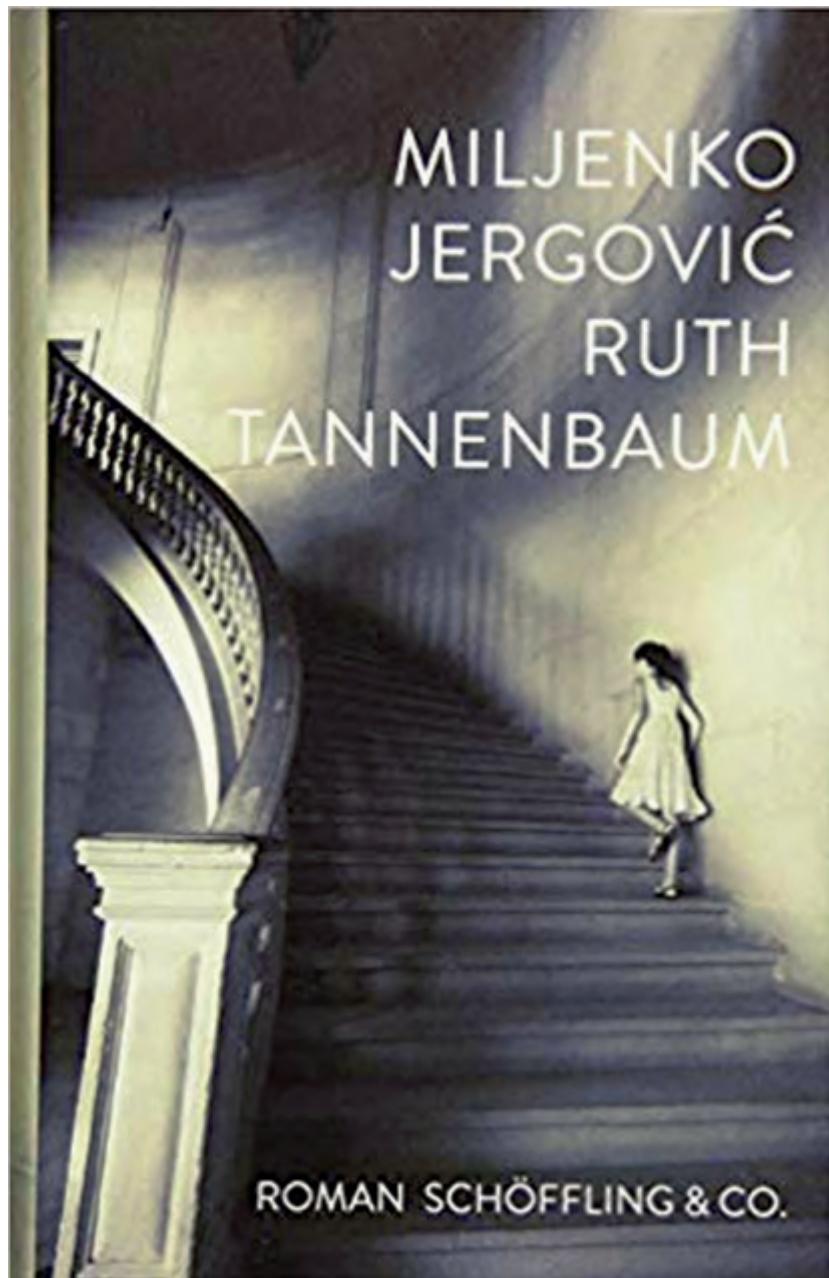
RUTH TANNENBAUM

Promocija prijevoda povijesnog romana Miljenka Jergovića u Frankfurtu na Majni

Frankfurt, 25. 11. 2019. godine. U organizaciji *Ureda za kulturu grada Frankfurt na Majni* i suradnji s Židovskim muzejom Frankfurt / Museum Judengasse te kulturnopovijesnim odredištem Villa Metzler GmbH u Frankfurtu/M. predstavljen je prijevod povijesnog romana *Ruth Tannenbaum* u izdanju nakladnika Schöffling & Co.

Radnju romana i motiv ovog umjetni kog djela predstavio je pisac Miljenko Jergović. Moderaciju je vodila lektorica Sabine Baumann, a njema ke tekstove itala je Birgitta Assheuer, glasnogovornica na radiju i televiziji.

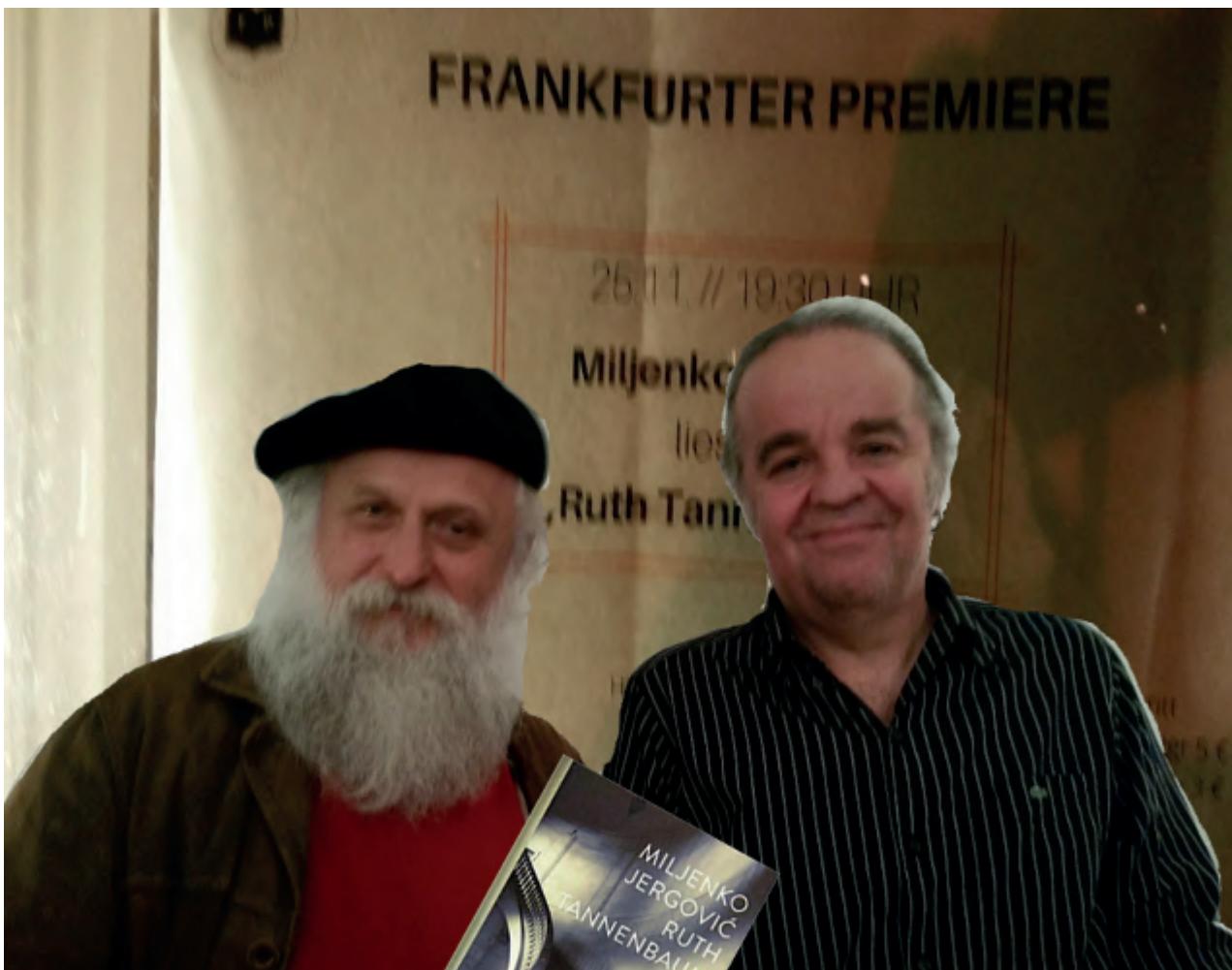
Miljenko Jergović (Sarajevo, 28. svibnja 1966.) živi kao slobodni pisac u Zagrebu i radi kao politički kolumnist za razne hrvatske i međunarodne novine. Radovi ovog hrvatskog i bosanskohercegovačkog pisca preveni su na dvadesetak (22) jezika. Jergović je lan hrvatskog i bosanskohercegovačkog PEN-centra. Jedan je od istaknutijih pisaca post-jugoslavenskog razdoblja, a prepoznat je i izvan regije. Među novom generacijom hrvatskih prozaika koji se javljaju 1990.-ih Jergović prvi po inicijativi koristi povijesne događaje kao građu za književno stvaralaštvo. Zakupljuju ga teme ratnog Sarajeva, povijest i stradanje Bosne, te složena i bolna slika iden-

titeta, kultura i povijesnih zbiranja na bivšem jugoslavenskom prostoru.

Hrvatsko izdanje s naslovom
Ruta Tannenbaum objavljeno je u izdavačkoj kući Durieux u Zagrebu, 2006. godine.

Ruta Tannenbaum je roman koji se zbiva u Zagrebu, u nesretno i teško vrijeme prije i na samom početku 2. svjetskog rata. Pored glavne junakinje i nekoliko sporednih likova koji su s njome vezani, donose svoje

prije i upotpunjaju sliku me u ratnog Zagreba.

Naslovna i glavna junakinja novog Jergovićeva romana mlađa je zagrebačka Židovka koja je u vrijeme deportacije u končlogor imala samo petnaest godina, ali je u svome kratkom životnom vijeku proživjela cijeli jedan život kazališne zvijezde i velikog glumačkog talenta koji je u zgradili nacionalnog teatra iskazala još kao devetogodišnjakinja. Jergović je u uvodu predstavljanja knjige naveo kako je prvo imao nakanu napisati stvarnu biografiju jednog drugog zagrebačkog glumačkog wunderkinda, slavne i nepravedno zaboravljene **Lee Deutsch**, umorene sa samo godinom više od Ruth, ali se na koncu, zbog nedostatka podataka i svjedoka, odlučio za svojevrsnu zamjensku biografiju.

Pa iako svoju Rutu nije stvarao od krhotina Leine biografije, neke se stvari ipak podudaraju, jer – *mjesto i vrijeme nisu izmišljeni*, a u ovome su romanu vrlo bitni - *Tijekom mog istraživanja vrlo sam malo saznao o njenom životu* (Lee Deutsch), *jer izgleda puno je razloga zašto ljudi nerado o njoj pričaju u Zagrebu...* - objasnio je autor prilikom promocije. Dakle, Jergović je izmislio Ruth Tannenbaum da postavi epitaf za svoj uzor i razbijanje šutnju o jednoj nelagodnoj temi. On stvara portret uznemirujućeg razdoblja od kraja Prvog svjetskog rata do godina fašističke okupacije na početku Drugog svjetskog rata, od paklenog do sljedećeg pakla. Ruth Tannenbaum se rađala kao kći Ivke Singer i Salomona Tannenbauma i pravi veliki karijeru, kao dječja zvijezda u kazalištu dok se sve iznenada ne

zaustavi, jer Židovi su protjerani iz društva, uhi eni, mu eni i ubijeni.

Otac Salomon ini sve kako se ne bi smatrao Židovom. Usvojio je i plemeniti pseudonim kako bi bio u gradskim kafanama i uživao u svom životu finog gospodina bez osjećaja bivanja druga njih. Majka Ivka potječe iz ugledne trgovke obitelji Singer, ima prekrasne velike, jezivo izražene oči, koje nasljeđuje svojoj kćeri Ruth. Obitelj u početku živi bezbrižno dok tamni oblacici s fašističkim ustašama i okupacijom grada od strane njemačkih nacija sve više i više ne potamne. Ruth odrasta bezbrižno, osjećajući se uzdignuto u svojoj slavi mlade glumice u *Narodnom kazalištu*. Samo đed, trgovac Abraham Singer, razumije znakove vremena, želi pomoci svojoj

obitelji da pobjegne, ali starca nitko ne sluša, nitko ga ne uzima za ozbiljno. Gotovo svi traže opravdanje i grade životne laži kako se ne bi suo ili sa stvarnoš u. Bolje je diviti se bilo emu i komu, nego suo iti se sa ozbiljnoš u situacije.

Jergovi opisuje grad Zagreb u me uratnom razdoblju kao burno, ali i duhovito mjesto u kojem se mijesaju religije i narodnosti. Samo u jednom trenutku prepoznaće se kako Židovi nisu potpuno dobrodošli, smatraju se opasnima, neobičima i stranima. Iako su dio društva, oni su ipak podložni stigmi koja u pozadini uvijek dolazi do izražaja.

Autor opisuje ovo multietni ko društvo zamamnim, udljivim i duhovitim priama. Najudniji primjeri društva pune gradski život balkanskog željom. Osim izmišljenih likova, u romanu su i povijesne linosti poput tadašnjeg poznatog pisca Miroslava Krleže, koji sa svojim protivnicima raspravlja u elokventnim književnim svaama.

Poslije aneksije Austrije od Trećeg Reicha, smrt se približava Zagrebu: *Smrt je došla u modu kao što su to nekada radili panamski šeširi, stari Židovi su ubijeni, mladi su potjerani na Madagaskar, a Abrahamova unuka imala je priliku biti prava Njemica, jer nije se sjećala da je ikad bila išta drugo.*

Ruth Tannenbaum više ne smije nastupati pod svojim židovskim imenom. Dodijeljeno joj je zvuno austrijsko ime - Christine Horvath - ali samo kao prolazna epizoda, prije nego ju uklone iz kazališta. Odvedu.

Otac Moni, Salomon Tannenbaum, odveden je ne pružajući otpor, pjevajući, kao da ga eka

nešto lijepo, veselo, a ne stratište. Jergovi opisuje ponašanje Zagrep ana, koji ne žele vjerovati u to što se događa. itav grad polako tone u bezumno bjesnilo, prijatelji postaju neprijatelji.

Dvoli an je to i licemjeran grad u kojem cvjeta malogra anština, koji se okreće kako vjetrovi pušu, u kojem će se zbog purice s mlincima i pečenog pajceka kleti u aktualnog politi kog idola, a zbog kukavi luka i najmrskijeg neprijatelja do ekivati cvijeće. Hrabrost purgera iscrpljuje se u vicevima o Bobiju i Rudiju. Zagreb je grad koji je Rutu Tannenbaum objeru ke prihvatio kao hrvatsku Shirley Temple¹, osobito ukoliko su to tvrdile tadašnje novine i kritici od autoriteta, ali što se vrlo brzo zaboravilo nakon naredbe o žutoj zvijezdi, a zbog ega je Ruta, njezini roditelji i stotine drugih zagrebačkih Židova postati, kako to kaže Jergovi, *nevidljivi*, sve do kona ne deportacije u bespovratnim teretnim vagonima.

Ovaj roman je fatalni podsjetnik na građanski rat devedesetih godina prošloga stoljeća, na grad u koji je autor pobjegao nakon što je opkoljen njegov rodni grad Sarajevo. I ni se kako prije treba poslužiti kao lekcija. Jer, kako je i sam autor u Frankfurtu rekao, *između hrvatskog izdanja iz 2006. i ovog njemačkog u 2019. godini stvari su postale gore.*

U prijevodu se prije razumije, Zagreb upoznaje i prepoznaće, iako se potka teško slijedi.

Zanimanje za autora i djelo je bilo izuzetno. Karte za pred-

stavu *Villi Metzler* bile su unaprijed rasprodane. Serija *Frankfurter Premiere* je dobro mjesto za predstavljanje nedavno objavljenih romana frankfurtskih autora ili novine frankfurtskih izdavača. *Frankfurter Premiere* pruža dojam o onome što je o književnim djelima napisano i objavljeno u Frankfurtu. Premijera se odvijala u prostorijama povijesne Ville Metzler na tzv. *Obali muzeja* u Frankfurtu. Nakon jednosatnog itanja slušatelji su uz ašu vina mogli razgovarati s autorom. Ovaj salonski pristup sastavni je dio frankfurtskih literarnih događanja koja trebaju postati društvena zbilja.

Ivica Košak²

¹ Shirley Temple (23. travnja 1928. - 10. veljače 2014.), američka glumica, jedna od najpopularnijih dječjih filmskih zvijezda svih vremena. Na filmu je počela nastupati kada je imala tri godine.

² Riječ broj 58/59, HKZ.Wiesbaden 2020., Str. 35-37.

Temelj svake države je obrazovanje mladih.

Diogen iz Sinope (Διογένης ὁ Σινωπεύς) 410. - 320. p.n.e.

IMPRESSUM

RIJEČ - glasnik Hrvatske kulturne zajednice - Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT Sonderausgabe 2021, broj 2

Adresa / Adresse: Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. c/o Ivica Košak, Ernst Töpfer-Str. 4, 65510 Idstein,
Tel: +49(0)6126-8145, E-Mail: info@hkz-wi.de, http://www.rijec.hkz-wi.de

Nakladnik / Verleger: Hrvatska kulturna zajednica e.V. Wiesbaden, Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.,
V.I.S.d.P.: Ivica Košak, Ernst Töpfer-Str. 4, D-65510 Idstein, E-Mail: ivica.kosak@online.de

Glavna urednica / Redaktionsleitung: Nina Pavi -Coli

Graphik Design / Layout: Ivica Košak

Tisak / Druck: Kopierzentrum R. Gnirck, Veitenmühlweg 2, 65510 Idstein

Banka / Bankverbindung: Wiesbadener Volksbank e.G. Wiesbaden, Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

IBAN: DE30510900000021280500 BIC: WIBADE5WXXX

RIJEČ ISSN 2196-6109